

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI

Ro'yxatga olindi:

BD-5120100 - 3.11

Oliy va o'rta maxsus ta'lim
vazirligi

2016-yil "8" 08

2016-yil "25" 08

**ADABIYOTSHUNOSLIK NAZARIYASI
FAN DASTURI**

Bilim sohasi	100000	- Gumanitar soha
Ta'lim sohasi	120000	- Gumanitar fanlar
Ta'lim yo'nalishi:	5120100	- Filologiya va tillarni o'qitish (o'zbek tili)

Toshkent – 2016

O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligining 2016-yil "25" 08 dagi 355-sonli buyrug'ining 2-ilovasi bilan fan dasturi ro'yxati tasdiqlangan.

Fanning o'quv dasturi Oliy va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi yo'nalishlari bo'yicha o'quv-uslubiy birlashmalari faoliyatini Muvofiqlashtiruvchi kengashining 2016-yil "8" 08 dagi "3"-sonli majlis bayoni bilan ma'qullangan.

Fanning o'quv dasturi Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universitetida ishlab chiqildi.

Tuzuvchilari:

- A. Ulug'ov – Adabiyot nazariyasi va zamonaviy adabiy jarayon kafedrasini dotsenti, filologiya fanlari nomzodi
- B. Karimov – Adabiyot nazariyasi va zamonaviy adabiy jarayon kafedrasini mudiri, filologiya fanlari doktori

Taqriuzchilari:

- L. Toshmuhammedova – O'zMU jurnalistika fakul'teti uslubiyat va tahrir kafedrasini mudiri, dotsent, filologiya fanlari nomzodi
- U. Jo'raqulov – Adabiyot nazariyasi va zamonaviy adabiy jarayon kafedrasini dotsenti, filologiya fanlari nomzodi

Fanning o'quv dasturi Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti ilmiy-metodik kengashida ko'rib chiqilgan va tavsiya qilingan (2016-yil 29-avgustdagi 1-sonli bayonnoma).

Fanning dolzarbligi

"Adabiyotshunoslik nazariyasi" fani adabiyotning jamiyat ijtimoiy hayotidagi o'rni, adabiyotning ma'naviy-ma'rifiy ahamiyati, adabiyotning tabiiy va ijtimoiy fanlar va san'atning boshqa turlaridan farqi, adabiy turlar va janrlar, ijodkorlarning o'ziga xos uslubi kabilar to'g'risida ma'lumot beradi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti I.A. Karimovning "Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universitetini tashkil etish to'g'risida"gi Farmonida ta'kidlanganidek, har bir xalqning ona tili va adabiyoti uning milliy ruhi va o'zligining, madaniy-ma'rifiy olami, milliy g'oyasining asosi hisoblanadi. Ona tili va adabiyotimiz xalqimizning milliy ruhi va o'zligining asosi ekanini hisobga olgan holda, ta'lim-tarbiya tizimida yoshlarning madaniy-ma'rifiy saviyasini oshirish, ularni milliy g'oya ruhida tarbiyalash maqsadida o'zbek adabiyoti namunalarini ilmiy-estetik asosda o'rganish dolzarb muammodir.

"Adabiyotshunoslik nazariyasi" fanining ahamiyati ijtimoiy hayot va adabiyotni tushunish, badiiy asarlarning badiiy-estetik darajasini aniqlash, adabiy qahramon va real hayot kishisi o'rtasidagi farqlarni ajratish kabilar bilan belgilanadi.

Talabalar bu fanni o'rganish orqali adabiyotshunoslikning tarkibiy qismlari, adabiyot tarixi, adabiyot nazariyasi, adabiy tanqid, badiiy asarning tarkibiy qismlari, adabiy tur va janrlar, adabiyot va ijtimoiy hayot, ijodiy uslublar, ijodkor uslubi, badiiy obraz, adabiy qahramon, badiiy san'atlar kabilar to'g'risida ma'lumotga ega bo'ladilar.

Mazkur fan falsafa, tarix, etika va estetika, san'atshunoslik yo'nalishidagi fanlar bilan uzviy bog'langan.

Fanning o'quv rejadagi boshqa fanlar bilan o'zaro bog'liqligi va uslubiy jihatdan uzviyligi

Mazkur fan adabiyot nazariyasi, adabiy tanqid, jahon adabiyoti tarixi, hozirgi adabiy jarayon, o'zbek mumtoz adabiyoti tarixi, falsafa fanlarida o'rganiladigan muammolarning umumiyliigi bilan bir-biriga bog'langan.

Dasturda ko'rsatilgan mavzular ma'ruza, seminar shaklida olib boriladi, shuningdek, fanning dolzarb masalalari talabalarga mustaqil ish

sifatida o'zlashtirish uchun beriladi. Dars mashg'ulotlari zamonaviy pedagogik texnologiyaning turli metodlari orqali o'tkaziladi.

Fanning ilm-fan, iqtisodiyot va ishlab chiqarishdagi o'rni

Talabalarda adabiyotshunoslik fani bo'yicha bilimlarni shakllantirish, badiiy asarlarni ilmiy-estetik tahlil qilishga doir muayyan bilimga ega bo'lish va ularni amaliyotda tatbiq etish muhim ahamiyatga ega. Bu jarayon bevosita adabiy-ilmiy, ma'naviy-ma'rifiy sohalarda amaliy ahamiyat kasb etadi.

Fanni o'qitishdagi zamonaviy axborot va pedagogik texnologiyalar hamda o'quv mashg'ulotlarini loyihalash

"Adabiyotshunoslik nazariyasi" fanini o'zlashtirishda o'qitishning ilg'or va zamonaviy usullaridan foydalanish, yangi informatsion-pedagogik texnologiyalarni tatbiq qilish muhim ahamiyatga egadir. Dasturda ko'rsatilgan mavzular ma'ruza, amaliy mashg'ulot, seminar mashg'ulotlari shaklida olib boriladi. Shuningdek, fanning dolzarb masalalari talabalarga mustaqil ta'lim sifatida o'zlashtirish uchun beriladi. Fanni o'zlashtirishda darslik, o'quv va uslubiy qo'llanmalar, ma'ruza matnlari, tarqatma materiallar, texnik vositalardan foydalaniladi. Ma'ruza, amaliy va seminar mashg'ulotlari zamonaviy pedagogik texnologiyaning "bumerang", "matbuot konferensiyasi" singari ilg'or metodlari orqali hamda slaydlar, multimedia namoyishlari bilan o'tkaziladi.

Fan modulining dasturi (module syllabus)

O'quv kursining to'liq nomi	Adabiyotshunoslik nazariyasi	
Kursning qisqacha nomi	AN	Kod: AN
Kafedra nomi:	Adabiyot nazariyasi va zamonaviy adabiy jarayon	
O'qituvchi haqida ma'lumot:	Ulug'ov Abdulla O'zbekovich	abdullaulugov@mail.ru
	Karimov Bahodir Nurmetovich	baho.karim@yaxoo.com

Semestr va o'quv kursining davomiyligi	1- va 7-semestr, 30 hafta	
O'quv soatlari hajmi:	Jami:	222
	shuningdek:	
	Ma'ruza	54
	Seminar	42
	Amaliy	40
Mustaqil ta'lim	86	
O'quv kursining statusi	Umumkasbiy fanlar bloki	
Dastlabki tayyorgarlik	Kurs "Adabiyotshunoslik nazariyasi" fanlaridan o'zlashtirilgan bilimlarga asoslanadi.	
Fanning predmeti va mazmuni: "Adabiyotshunoslik nazariyasi" fanining ahamiyati ijtimoiy hayot va adabiyotni tushunish, badiiy asarlarning badiiy-estetik darajasini aniqlash, adabiy qahramon va real hayot kishisi o'rtasidagi farqlarni ajratish kabilar bilan belgilanadi.		
Talabalar bu fanni o'rganish orqali adabiyotshunoslikning tarkibiy qismlari, adabiyot tarixi, adabiyot nazariyasi, adabiy tanqid, badiiy asarning tarkibiy qismlari, adabiy tur va janrlar, adabiyot va ijtimoiy hayot, ijodiy uslublar, ijodkor uslubi, badiiy obraz, adabiy qahramon, badiiy san'atlar kabilar to'g'risida ma'lumotga ega bo'ladilar.		
Mazkur fan falsafa, tarix, etika va estetika, san'atshunoslik yo'nalishidagi fanlar bilan uzviy bog'langan.		
Fanni o'qitishdan maqsad: Mazkur fanni o'qitishning asosiy maqsadi – badiiy asarni tahlil qilish uchun yo'llanma berish, badiiy matnni turli metodlar asosida har tomonlama ilmiy-estetik tahlil qilish, jahon adabiyotshunosligidagi metodlarni adabiy tur hamda janrlar bo'yicha yozilgan ilmiy asarlar misolida asoslab o'rganish, umuman, adabiyotshunosning ilmiy-estetik tafakkurini shakllantirish ushbu fanning asosiy maqsadi sanaladi.		
Fanning vazifasi: adabiyotshunoslik tarixi, zamonaviy adabiyotshunoslik orasidagi bog'lanishni tushuntirish; adabiyotshunoslikning tarkibiy qismlarini o'rgatish; badiiy asarni ilmiy-estetik tahlil qilish, matnni tarkibiy qismlarga ajratish va ularning o'ziga xos xususiyatlarini aniqlash; badiiy asarlarni turli metodlar asosida tahlil qilishni tushuntirish; adabiyotshunoslik tarkibiy qismlari orasidagi bog'liqlikni ko'rsatish; o'zbek adabiyotshunoslarining maqola,		

taqrizlarining o'ziga xos xususiyatlarini o'rgatish; talabaga san'at asarlarini his qilishini o'rgatish.

“Adabiyotshunoslik nazariyasi” fani dasturi Davlat ta'lim standartlari, namunaviy dasturlarga qo'yiladigan ilmiy-metodik talablar asosida shakllantirilgan. “Adabiyotshunoslikka kirish” fani bo'yicha bakalavr talaba adabiyotshunoslik predmeti va adabiyotshunoslikning tarkibiy qismlari, adabiyotshunoslikning boshqa fanlar bilan aloqasi, adabiyot tarixi, adabiyot nazariyasi va adabiy tanqid, adabiy turlar va adabiy janrlar, ijodiy uslublar va ijodiy yo'nalish, oqimlar, badiiy adabiyotning o'ziga xosligi *haqida tasavvurga ega bo'lishi kerak*. Ushbu fan yuzasidan bakalavr talaba lirik, epik, dramatik janrlar, she'r tuzilishi, san'atning paydo bo'lishi haqidagi nazariyalarni, poetik tafakkurning o'ziga xos xususiyatlari, badiiy obraz turlari, badiiy tasvir vositalari, lafziy va ma'naviy san'atlarni *bilishi va ulardan foydalana olishi lozim*. “Adabiyotshunoslik nazariyasi” fanidan talaba adabiy asarlarning janrini farqlay olish, adabiy matnni asl manbasi bilan solishtira bilish, asar syujetini tarkibiy qismlarga ajratish, matndagi muallif va qahramon nutqini farqlash, badiiy asarni nazariy jihatdan tahlil qila bilish *ko'nikmalariga ega bo'lishi kerak*.

Kursning tematik tarkibi va mazmuni

№	Mavzular	Ma'ruza	Amaliy	Seminar	Mustaqil ta'lim
1-semestr					
1.	Adabiyotshunoslik – badiiy adabiyot to'g'risidagi fan.	2			
2.	Adabiyotshunoslik tarixi.	2	2		
3.	Amaliy mashg'ulotga tayyorgarlik				8
4.	Arastuning “Poetika” asari.		2		2
5.	“Jahon adiblari adabiyot haqida” kitobidagi maqolalar tahlili.			4	

6.	Seminar mashg'ulotga tayyorgarlik				8
7.	Fitrat adabiyotshunos.	-		2	
8.	Forobiyning “She'r san'ati” asarini o'qib o'rganish				2
9.	Joriy nazorat (JN)				
10.	Badiiy asar.	2	2		
11.	Alisher Navoiyning “Majolis un nafois” asarini o'qib o'rganish				4
12.	Badiiy asar kompozitsiyasi.	2	2		
13.	Alisher Navoiyning “Mezon ul avzon” asarini o'qib o'rganish				2
14.	Badiiy asar syujeti.	2			
15.	Alisher Navoiyning “Muhokamat ul lug'atayn” asarini o'qib o'rganish				2
16.	Cho'lponning adabiy-tanqidiy maqolalari tahlili.		2		
17.	Badiiy asar mavzusi.	2			
18.	Oybek adabiyotshunos.	-		2	
19.	Boburning “Muxtasar” asarini o'qib o'rganish				2
20.	Oraliq nazorat (ON)				
21.	Obraz – insonning adabiyotdagi umumlashma tasviri.	2			

22	Fitratning “Adabiyot qoidalari”, “Aruz haqida” asarini o‘qib o‘rganish				2
23	She‘r tuzilishi va she‘r tizimlari.	4			
24	Aruz she‘r tizimi.	2			
25	U.Normatovning “Qodiriy mo‘jizasi” kitobini o‘qib o‘rganish				2
26	Navoiy she‘rlaridagi badiiy san’atlar.			2	
27	I.G’afurovning “Mangu latofat” kitobini o‘qib o‘rganish				4
28	Bobur she‘rlarida qofiya va radif.			2	
29	Badiiy asar tili.	2	2		
30	Yo.Is’hoqovning “So‘z san’ati so‘zligi” kitobini o‘qib o‘rganish				2
31	Ijodiy metod va ijodkor uslubi.	2	2		
32	O.Sharafiddinovning “Dovondagi o‘ylar” kitobini o‘qib o‘rganish				4
33	Izzat Sulton – adabiyotshunos.		2		
34	“Sharq mumtoz poetikasi: manba va talqinlar” o‘quv qo‘llanmasini o‘qib o‘rganish				4
35	Matyoqub Qo‘shjonovning adabiy–nazariy qarashlari.			2	

36	Ozod Sharafiddinovning adabiy – tanqidiy qarashlari.			2	
37	Og‘zaki va yozma adabiyot namunalari tahlili.		2		
38	Adabiy tur va janrlar.	2		2	
39	Badiiylik – adabiyotning asosiy xususiyati.	2			
Joriy nazorat (JN)					
40	Badiiy asar tahlili (she‘r, hikoya matni tahlil qilinadi).		2		
41	Cho‘lpon she‘rlarida ijtimoiy voqelik talqini.			2	
42	G‘afur G‘ulom she‘rlarida falsafiylik.			2	
43	A.Oripov she‘rlarida Vatan mavzusi talqini.			2	
44	Adabiy jarayon.	2			
45	Umarali Normatovning adabiy-tanqidiy maqolalari tahlili.			2	
Yakuniy nazorat (YaN)					
1-semestr jami:		30	22	24	48
7-semestr					
1.	Kirish. Adabiyot nazariyasi fan sifatida.	2			
2.	San’at – estetik hodisa.	2			
3.	Amaliy mashg‘ulotga tayyorgarlik				4

4.	Adabiy-nazariy tafakkur taraqqiyoti tarixidan.	2			
5.	Seminar mashg'ulotga tayyorgarlik				4
6.	Sharq adabiy-nazariy tafakkuri tarixidan.		2		
7.	Sharq adabiyotshunosligining o'zigaxos qirralari				
8.	G'arb adabiy-nazariy tafakkuri tarixidan.		2		
9.	Adabiyotning spetsifikasi.	2			
10.	G'arb adabiy-nazariy tafakkuri tarixiga oid manbalarni o'qish.				2
11.	Adabiyotning funksiyasi.			2	
12.	Adabiyotda umuminsoniylik, milliylik va individuallik.	2			
13.	Badiiylik mezonlari				2
14.	Badiiy adabiyot va folklor munosabati.		2		
15.	Adabiyotda shakl va mazmun.	2			
16.	Obrazli tafakkur tabiati.				2
17.	Obraz poetikasi.	2			
18.	Obraz, xarakter, tip: umumiylik va o'ziga xoslik.				2
19.	Badiiy obraz darajasi.		2		
	Joriy nazorat (JN)				

20	Badiiy asar g'oyasi, mavzusi va estetik ideal.			2		4
21	Ijtimoiy g'oya va badiiy g'oya o'rtasidagi umumiylik.					
22	Badiiy asar xronotopi.	2				
23	Ijodkor shaxsiyati va ijodiy individuallik masalasi. Aruz vazni, barmoq vazni: nazariy adabiyotlar.					2
24	Poetik nutq va uslub.	2				
25	Badiiy asar tili va poetik nutq masalasi.				2	
26	Adabiy tur va janrlar nazariyasi.	2				2
27	Adabiy jarayonda ijod va ijodkor muammosi.					
28	Roman janriga xos xususiyatlar muhokamasi.			2		
29	Qissa janri va qissaxonlik.				2	2
30	Badiiy ijod psixologiyasi.					
	Oraliq nazorat (ON)					
31	Lirik tur spetsifikasi. Dramatik tur, tragediya va tragikkomediya.				2	4
32	Badiiy ijod va irratsional tafakkur.					
33	Nasriy asarda ritm. Saj haqida.			2		2
34	Adabiyotda an'ana va novatorlik.					

35	Ijodkor dunyoqarashi va ijodkor laboratoriyasi.	2			
36	Ijodiy metod va adabiy oqim masalasi.				4
37	Badiiy asarni qabul qilish va talqin etish yo'llari.	2			
38	She'riy san'atlarni farqlash va aniqlash amaliyoti. She'r vazniga doir amaliy mashg'ulot.		2		
39	Badiiy asar pafosi muhokamasi.		2		
Joriy nazorat (JN)					
40	Hajviy tafakkur tabiati, satira va yumor.			2	
41	Muallif, badiiy asar va jamiyat munosabati tahlili.		2		
42	Ijodiy metod va adabiy oqimlar.			2	
43	Postmodernizm va intertekstuallik.				2
44	Adabiy – tarixiy jarayonda an'ana va yangilanish.			2	
45	Adabiyot nazariyasi va adabiy jarayon munosabati			2	
Yakuniy nazorat (YN)					
7-semestr jami:		24	18	18	38
Ta'lim berish va o'qitish uslubi:		Ma'ruza, amaliy, seminar mashg'ulotlar va mustaqil ta'lim (aylana stol, master-klass, matbuot konferensiya)			
Mustaqil ishlar:		Savol-javoblar, matbuot konferensiya			

Maslahatlar va topshiriqlarni topshirish vaqti	Kunlar	Vaqt	Auditoriya
1.			
2.			
3.			
Bilimlarni baholash usullari, mezonlari va tartibi			
JN va ONning ballari ishchi dasturda beriladi			
Baholash usullari		Og'zaki so'rov, yozma ishlar	
Fan bo'yicha talabalar bilimini nazorat qilish va baholash		Nazorat shakllari	
		Baholash turlari fan xususiyatidan kelib chiqqan holda og'zaki savol-javob, yozma ish, test yoki boshqa ko'rinishda o'tkazilishi mumkin	
Fan bo'yicha talabalar bilimini baholash			
Ball		Talabaning bilim darajasi	
86-100 ball		<ul style="list-style-type: none"> – talaba mashg'ulotlarni doimo tayyorlagan, juda faol, dasturiy materiallarni yaxshi biladi, xulosa va qaror qabul qila oladi, ijodiy fikrlaydi, bilimlarni amaliyotda qo'llay oladi; – talaba ijodiy masalalarni hal qilish mobaynida tegishli bilimlarni qo'llash doirasini maqsadga muvofiq tanlab, yechimni topishga xizmat qiluvchi yangi usul va yo'nalishlarini topa oladi, o'quv materialining mohiyatini tushunadi; – talaba taqdim etilgan o'quv masalalarini yechish yo'llarini izlaydi, dasturiy materiallarni biladi va aytib bera oladi hamda tasavvurga ega bo'ladi. 	

asarlar kompozitsiyasi. Mumtoz drama, tragediya, komediyalar kompozitsiyasi.

5-modul. Badiiy asar syujeti

Syujet – qahramonlar o'rtasidagi o'zaro munosabatlarni ifodalovchi, asar mazmunini tashkil etuvchi voqealarning muayyan tartibda joylashtirilishi. Fabula – biri-biri bilan uzviy bog'liq hayotiy voqealar jamlamasi. Badiiy asarda syujetning o'rni va ahamiyati. Hayot voqeligi – syujet asosi. Syujet tarkibiy qismlari: voqealar tuguni, voqealar rivoji, voqealar avj nuqtasi, voqealar yechimi. Syujetda badiiy to'qima. Sayyor syujetlar. Xronikal syujetli asarlar. Ko'p tarmoqli syujetli asarlar. Epik, lirik asarlarda syujet. Drama turiga mansub asarlarda syujet.

6-modul. Adabiy tur va janrlar

Adabiy turlar va janrlarning so'z san'atidagi o'rni va ahamiyati. Badiiy asarlar hayot voqeligi va inson obrazini gavdalandirishiga ko'ra epos, lirika, drama turiga ajratilishi. Har bir tur janrlarga bo'linishi. Epos, lirika, drama turidagi asarlarning she'riy yoki nasr yo'lida yozilishi. Folklor va yozma adabiyotdagi janrlar.

7-modul. Badiiylik – adabiyotning asosiy xususiyati

Badiiylik – san'at asosi. Tabiatdagi go'zallik va san'atdagi go'zallik. Badiiy adabiyotda hayot voqeligi va inson obrazi so'z orqali nafis tasvirlanishi. Badiiylik – asar mazmuni va shaklining mutanosibliigi, uslubining ravonligi, komponentlarining o'zaro uyg'un kelishi, tilining jozibadorligi kabi omillar jamlamasi. So'z – adabiyotning asosiy quroli. Badiiy asar matnida so'z. Badiiylik – obrazlilik. Obraz, obrazlilik, ramz, majoz. Badiiylik – ijodkor mahorati mezoni. Badiiylikning epik, lirik asarlarda namoyon bo'lishi. Drama turidagi asarlarda badiiylikning aks etishi.

8-modul. Badiiy asar mavzusi

Mavzu – badiiy asarda e'tibor qaratilgan muayyan voqelik. Hayot voqeligi – badiiy asarlar uchun asosiy mavzu. Adabiyotdagi abadiy va

davriy mavzular. Mavzuning yoritilishi. Badiiy asar uchun tarixiy voqelik va zamonaviy hayot muammolarining mavzu qilib olinishi.

9-modul. Obraz – insonning adabiyotdagi umumlashma tasviri

Obraz – san'atga xos hodisa. Adabiyotda obrazning aks etishi. Inson – adabiyotdagi asosiy obraz. Obraz – adabiy qahramon. Asardagi asosiy va boshqa qahramonlar. Personaj, xarakter, tip. Realistik va romantik, fantastik va majoziy obrazlar. Portret – inson obrazini gavdalandirishning muhim unsuri.

10-modul. She'r tuzilishi va she'r tizimlari

She'r va nasr. She'riy nutqning o'ziga xos xususiyatlari. She'rning tarkibiy qismlari: misra, band, ritm, bo'g'in, turoq, vazn, qofiya. She'r tizimlari: aruz, barmoq. Erkin, sarbast, oq she'r. Sharq adabiyotidagi she'riy janrlar. G'arb adabiyotidagi she'riy janrlar.

11-modul. Aruz she'r tizimi

Aruz – Sharq mumtoz she'riyatidagi asosiy tizim. Aruz – qisqa, cho'ziq va o'ta cho'ziq hijolarning muayyan tartibda guruhlanib takrorlanib kelishiga asoslangan metrik she'r tizimi. Aruzdagi ritmik birliklar: hijo, rukn, bahr.

12-modul. Badiiy asar tili

Badiiy asar tili va ilmiy asar tili. Obrazlilik – badiiy asar tili asosi. Badiiy san'atlar: ma'naviy, lafziy san'atlar. Muallif nutqi. Qahramon nutqi: dialog va monolog. Personajlar portreti tasviri.

13-modul. Ijodiy metod va ijodkor uslubi

Ijodiy metod – hayot hodisalarini tanlash va ularga muayyan dunyoqarash asosida yondashish, talqin qilish yo'li. Realizm va romantizm ijodiy uslubi. Klassitsizm yo'nalishi. Naturalizm, sentimentalizm, syurrealizm yo'nalishi. Ijodkor uslubi.

14-modul. Adabiy jarayon

Ijtimoiy hayot adabiyot va san'atning bog'liqligi. Qadimda adabiy jarayon. Adabiy an'ana va novatorlik. Adabiy jarayondagi yetakchi jihatlarining namoyon bo'lishi. Adabiy jarayonning davomiyligi.

"Adabiyot nazariyasi" qismi

15-modul. Kirish. Adabiyot nazariyasi fan sifatida

Adabiyot nazariyasining adabiyotshunoslik fani tarkibida tutgan o'rni; Adabiyot nazariyasining adabiyot tarixi, adabiy tanqid, adabiy manbashunoslik, adabiy jarayon, jahon adabiyoti, adabiyotshunoslik metodlari bilan aloqasi.

16-modul. San'at – estetik hodisa

San'atning tabiati va turlari. San'atda inson ruhiyati masalasi. Adabiyot – so'z san'ati. Adabiyotning asosiy quroli so'z ekanligi. San'atning boshqa turlari bilan badiiy adabiyotning munosabati. Badiiy adabiyotda so'zning maqomi va tasvir imkoniyatlari.

17-modul. Adabiy-nazariy tafakkur taraqqiyoti tarixidan

Adabiyotshunoslik tarixiga umumiy bir nazar; adabiy-nazariy qarashlarning mumtoz sharq adabiyotining takribiy qismi sifatida; mumtoz poetika asoslari; g'arb adabiy-nazariy tafakkurining yetakchi tamoyillari; adabiyot nazariyasi tarixida ilmiy atamalar masalasi.

18-modul. Adabiyotning spetsifikasi

Adabiyotning o'ziga xosligining asosiy belgilari; badiiy adabiyotning vazifasi xususida; badiiy adabiyotning insonshunoslik ekanligi; badiiy adabiyot va ijtimoiy hayotning o'zaro munosabati; adabiyotda insonning ichki olami tasviri; adabiyot va san'atda ruhiyat masalasi; inson his-tuyg'ulari va kechinmalarining badiiy tasviri.

19-modul. Adabiyotda umuminsoniylik, milliylik va individuallik

Adabiyotning umuminsoniy mohiyati; har qanday badiiy asar muayyan milliy zaminda yaratilishi; badiiy asar tabiatida xalqning orzu-armonlari, dardi, ruhiyatining aks etishi; adabiyotda individuallikning ilmiy-nazariy tavsifi.

20-modul. Adabiyot shakli va mazmuni

Badiiy asar tarkibiga xos xususiyatlar; adabiyotda shakl va mazmun uyg'unligi badiiylikning eng muhim mezon sifatida; poetik shaklning o'zgarib borishi; shaklbozlik muammosi; badiiy asarning shakli va mazmuniga oid poetik unsurlar masalasi; mavzular tavsifti; mazmun va g'oya munosabati; badiiy syujet tizim sifatida; syujetning badiiy asar takribidagi poetik funksiyasi; badiiy asar kompozitsiyasi va uning elementlari.

21-modul. Obraz poetikasi

Badiiy asarda insonning murakkab dunyosi talqini; obrazlarning turli nuqtai nazardan tasniflari; obrazda umumiylik va xususiylik; obraz va muallif munosabati; obraz va detal; obraz va so'z; obraz yaratish usullari; obraz, simvol, ramz xususida; badiiy obraz genezisi – maydonga kelish omillari xususida. Obraz va xronotop; syujet va obraz munosabati.

22-modul. Badiiy asar xronotopi

"Xronotop"ning lug'aviy va istilohiy ma'nosi; badiiy asarda epik tafakkur ko'lami; voqelik kechadigan makonning cheksizligi; adabiy makonga xos xususiyatlar; adabiy zamonning shartlanganligi; badiiy asarda makon va zamon uyg'unligi.

23-modul. Poetik nutq va uslub

Poetik nutq va badiiy asar tili masalasi. Poetik nutqqa xos alomatlar. Badiiy nutq tarkibi. Badiiy asar pafosi va nutq munosabati; nasr va nazm. Muallif va qahramonlar nutqidagi individuallik; dialogik va monologik nutq. Poetik nutqda emotsionallik; nasriy asar ritmi.

Badiiy nutq mezon. Uslub va ijodkor. Kinoyaviy uslubga xos belgilar. Badiiy uslub va badiiy til. Uslublar xilma-xilligi. Uslubdagi individuallik.

24-modul. Adabiy tur va janrlar nazariyasi

Adabiy tur tushunchasi va uning tasnifi. Adabiy tur va janrlarning paydo bo'lish masalasi. Adabiy janrga xos belgilar. Epik tafakkur spetsifikasi. Lirika va insonning ruhiyati, his-tuyg'ulari. Siyosiy, intim, tabiat lirikasi xususida. Lirizm va drammatizm. Satira va yumor mustaqil ijod turi sifatida. Dramatik asarlar va teatr san'ati. Adabiy tur va janrlardagi o'ziga xoslik hamda uyg'unlik. Tragikomediya.

25-modul. Ijodkor dunyoqarashi va ijodkor laboratoriyasi

Ijodkor dunyoqarashining badiiy asarda aks etishi. Dunyoqarash va ijodiy mteodlarning o'zaro aloqadorligi. Romantizm va uning turlari. Romantizm orzu-umidlar yoki tasavvurlar aks etishi. Realizm – haqqoniy tasvir. Modernizmning ichki oqimlari: ekzistensializm, simbolizm, futurizm, surrealizm, postmodernizm va boshqalar. Jahon adabiyoti va san'at tarixida oqim va yo'nalishlar ko'pligi; muallif "men"iga xos xususiyatlar; iste'dod ijodkorlikning bosh alomati; badiiy asar iste'dodli ijodkor poetik olamining mahsuli sifatida; ijodkorga xos ruhiy holatlar; badiiy asarning jamiyatga ta'siri; tarixiy-ijtimoiy hayotning badiiy asarda aks etishi

26-modul. Badiiy asarni qabul qilish va talqin etish yo'llari

Badiiy did masalasi; retsepsion estetikaning mohiyati xususida; badiiy asarni qabul qilishda yosh psixologiyasi; germeneytik tafakkur tarzi; badiiy asarni tushunish va tushuntirish yo'llari xususida; badiiy asarni poetik tahlil etish usuli.

Amaliy mashg'ulotlarni tashkil etish bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar

Amaliy mashg'ulot talabalarni adabiyotshunoslik nazariyasiga doir ma'lumotlar bilan mustaqil tanishishga, ularni adabiy asarni nazariy jihatdan tahlil va talqin qilishga yo'naltiradi. Talabalar to'plagan

bilimlarini dars vaqtida munozara yoki ma'ruza ko'rinishida himoya qiladi. Amaliy mashg'ulotlarda talabalar adabiyotshunoslik nazariyasi fanining o'ziga xos nazariy xususiyatlarini, badiiy asar shakli va mazmuniga doir ilmiy masalalarni o'rganadilar.

“Adabiyotshunoslikka kirish” qismi bo'yicha amaliy mashg'ulot uchun tavsiya etiladigan mavzular:

1. Adabiyotshunoslik tarixi.
2. Arastuning “Poetika” asari
3. Badiiy asar.
4. Badiiy asar kompozitsiyasi.
5. Cho'lponning adabiy-tanqidiy maqolalari tahlili.
6. Oybek – adabiyotshunos.
7. Badiiy asar tili.
8. Ijodiy metod va ijodkor uslubi.
9. Izzat Sulton – adabiyotshunos.
10. Og'zaki va yozma adabiyot namunalari tahlili.
11. Badiiy asar tahlili (she'r, hikoya matni tahlil qilinadi).

“Adabiyot nazariyasi” qismi bo'yicha amaliy mashg'ulot uchun tavsiya etiladigan mavzular:

1. Sharq adabiy-nazariy tafakkuri tarixidan.
2. G'arb adabiy-nazariy tafakkuri tarixidan.
3. Badiiy adabiyot va folklor munosabati.
4. Badiiy obraz darajasi.
5. Roman janri xos xususiyatlar muhokamasi.
6. Nasriy asarda ritm. Saj haqida.
7. She'riy san'atlarni farqlash va aniqlash amaliyoti.
8. She'r vazniga doir amaliy mashg'ulot.
9. Badiiy asar pafosi muhokamasi
10. Ijodiy metod ustidagi bahslar.
11. Muallif, badiiy asar va jamiyat munosabati tahlili.

Izoh: Mazkur ro'yxatdagi mavzulardan amaliy mashg'ulotlar uchun ajratilgan soatlar hajmiga mos holda foydalanish tavsiya etiladi.

Seminar mashg'ulotlarini tashkil etish bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar

Seminar mashg'ulotlari talabalarni adabiyotshunoslik nazariyasiga oid ma'lumotlar bilan mustaqil tanishishga, ularni nazariy nuqtai nazaridan tahlil va talqin etishga yo'naltiradi. Talabalar egallagan bilimlarini dars chog'ida munozara yoki ma'ruza shaklida himoya qiladi. Seminar mashg'ulotlarida talabalar adabiyotshunoslik nazariyasining ilmiy muammolari to'g'risida amaliy ko'nikma va malaka hosil qiladilar.

“Adabiyotshunoslikka kirish” qismi bo'yicha seminar mashg'ulotlari uchun tavsiya etiladigan mavzular:

1. Arastuning “Poetika” asari tahlili.
2. “Jahon adiblari adabiyot haqida” kitobidagi maqolalar tahlili.
3. Fitrat – adabiyotshunos.
4. Navoiy she'rlaridagi badiiy san'atlar.
5. Bobur she'rlarida qofiya va radif.
6. Matyoqub Qo'shjonovning adabiy–nazariy qarashlari.
7. Ozod Sharafiddinovning adabiy –tanqidiy qarashlari.
8. Adabiy tur va janrlar.
9. Cho'lpon she'rlarida ijtimoiy voqelik talqini.
10. G'afur G'ulom she'rlarida falsafiylik.
11. A.Oripov she'rlarida Vatan mavzusi talqini.
12. Umarali Normatovning adabiy-tanqidiy maqolalari tahlili.

“Adabiyot nazariyasi” qismi bo'yicha seminar mashg'ulotlari uchun tavsiya etiladigan mavzular:

1. Adabiyotning funksiyasi.
2. Badiiy asar g'oyasi, mavzusi va estetik ideal.
3. Badiiy asar tili va poetik nutq masalasi.
4. Qissa janri va qissaxonlik.
5. Lirik tur spetsifikasi.
6. Dramatik tur, tragediya va tragikomediya.
7. Hajviy tafakkur tabiati, satira va yumor.
8. Ijodiy metod va adabiy oqimlar.
9. Adabiy – tarixiy jarayonda an'ana va yangilanish.
10. Ijodkor laboratoriyasi muammolari.
11. Adabiyot nazariyasi va adabiy jarayon munosabati.

Izoh: Mazkur ro'yxatdagi mavzulardan seminar mashg'ulotlari uchun ajratilgan soatlar hajmiga mos holda foydalanish tavsiya etiladi.

Laboratoriya ishlarini tashkil etish bo'yicha ko'rsatmalar

Fan bo'yicha laboratoriya ishlari namunaviy o'quv rejada ko'zda tutilmagan.

Kurs ishini tashkil etish

Kurs ishini yozish 4-kursning 7-semestriga mo'ljallangan bo'lib, unda kurs bo'yicha o'tilgan barcha mavzularni o'z ichiga qamrab oladi va talabalarga taqdim etiladi.

“Adabiyot nazariyasi” qismi kurs ishini tashkil etish bo'yicha uslubiy ko'rsatmalar

Kurs ishining maqsadi talabalarning mustaqil ishlash qobiliyatini rivojlantirish, olgan nazariy bilimlarini mustahkamlash va amaliy ko'nikmalar hosil qilishdir.

O'tilgan mashg'ulotlar asosida quyidagi kurs ishi mavzulari tavsiya etiladi:

1. Adabiyotning adabiy-estetik tabiati.
2. Adabiyotning ijtimoiy mohiyati.
3. Badiiy adabiyot – so'z san'ati sifatida.
4. Adabiyotshunoslik – badiiy adabiyot haqidagi fan.
5. Adabiyot nazariyasi va boshqa fanlar munosabati.
6. Adabiy jarayon bilan adabiyot nazariyasi munosabati.
7. Adabiyot va mafkura munosabati.
8. Badiiy adabiyotda zamonaviylik.
9. Badiiy adabiyotda tarixiylik tamoyili.
10. Badiiy asarning umrboqiyiligi masalasi.
11. Adabiyotda estetik kategoriyalar.
12. Badiiy adabiyotning ijtimoiy vazifasi.
13. Hayotiy voqea va badiiy to'qima.
14. Badiiy obraz tasnifi.
15. Obraz va prototip munosabati.
16. Badiiy obraz turlari: xarakter va personaj.
17. Badiiy adabiyot va mifologik tafakkur.

18. Didaktik adabiyot tabiati.
19. Fantastik adabiyot tabiati.
20. Badiiy asar pafosi.
21. Badiiy asarda shakl va mazmun uyg'unligi.
22. Badiiy asar tili.
23. Badiiy ijod va ruhiyat masalasi.
24. Badiiy asarda mavzu va g'oya.
25. Syujet va kompozitsiya.
26. Struktural poetika.
27. Konflikt va uning turlari.
28. Sayyor syujetlar masalasi.
29. Syujetning tarkibiy qismlari.
30. Badiiy asarda psixologizm.
31. Badiiy asarda polifonizm.
32. Badiiy asar xronotopi.
33. Badiiylilik mezonlari.
34. Qahramon portreti.
35. Badiiy asarda peyzaj.
36. Badiiy tasvir vositalari.
37. Ma'naviy san'atlar.
38. Lafziy san'atlar.
39. Poetik nutq masalasi.
40. Badiiy asar tili.
41. So'z va obraz munosabati.
42. Ijodkor uslubi.
43. Monolog va dialog.
44. She'r vaznlar tasnifi.
45. Aruz she'r tizimi.
46. Barmoq she'r tizimi.
47. Qofiya ilmi.
48. Sharq she'riyatida asosiy janrlar.
49. G'azal poetikasi.
50. Ruboiy va tuyuq.
51. Qit'a va fard.
52. Qasidanavislik tarixi.
53. Sarbast va erkin she'r.
54. Sonetga xos nazariy xususiyatlar.
55. Doston va poema muammosi.
56. Adabiy turlar masalasi.

57. Epik tur janrlari haqida.
58. Roman janri va uning tasnifi.
59. Qissa va povest masalasi.
60. Hikoya va novella masalasi.
61. Esse va badiaga xos nazariy jihatlar.
62. Badiiy asarda konflikt.
63. Lirik turga xos xususiyatlar.
64. Kichik lirik janrlar.
65. Lirik qahramon ruhiyati.
66. Dramatik tur tabiati.
67. Drama janri tavsifi.
68. Tragediya janri tarixi.
69. Komediya xos xususiyatlar.
70. Tragikomediya tabiati.
71. Satira va yumorning asosiy nazariy belgilari.
72. Ijodiy metod masalasi.
73. Ijodiy uslub muammosi.
74. Romantizm metodi tavsifi.
75. Realizm metodi tavsifi.
76. Essening janr xususiyati.
77. Sentimentalizm.
78. Simvolizm.
79. Formalizm.
80. Modernizm.
81. Strukturalizm.
82. Postmodernizm.
83. Adabiyotshunoslikdagi metodlar.
84. Adabiyotshunoslikda talqin usullari.
85. Biografik janr va biografik metod.
86. Psixologik tasvir unsurlari.
87. Adabiy aloqalar va adabiy ta'sir masalasi.
88. Adabiy jarayon va kitobxon ruhiyati.

Mustaqil ta'limni tashkil etishning shakli va mazmuni

Talaba mustaqil ishni tayyorlashda fanning xususiyatlarini hisobga olgan holda, quyidagi shakllardan foydalanish tavsifa etiladi:

- amaliy mashg'ulotlarga tayyorgarlik;
- seminar mashg'ulotlariga tayyorgarlik;

- darslik va o'quv qo'llanmalar bo'yicha fan boblari va mavzularini o'rganish;
- tarqatma materiallar bo'yicha ma'ruza qismini o'zlashtirish;
- maxsus adabiyotlar bo'yicha fan bo'limlari yoki mavzulari ustida ishlash;
- talabning o'quv, ilmiy-tadqiqot ishlarini bajarish bilan bog'liq bo'lgan fan bo'limlari va mavzularni chuqur o'rganish;
- faol va muammoli o'qitish uslubidan foydalaniladigan o'quv mashg'ulotlari.

“Adabiyotshunoslikka kirish” qismi bo'yicha mustaqil ish uchun quyidagi topshiriqlarni bajarish tavsiya qilinadi:

1. Aristotelning “Poetika” asarini o'qib o'rganish.
2. Forobiyning “She'r san'ati” asarini o'qib o'rganish.
3. Alisher Navoiyning “Majolis un nafois” asarini o'qib o'rganish.
4. Alisher Navoiyning “Mezon ul avzon” asarini o'qib o'rganish.
5. Alisher Navoiyning “Muhokamat ul lug'atayn” asarini o'qib o'rganish.
6. Boburning “Muxtasar” asarini o'qib o'rganish.
7. Fitratning “Adabiyot qoidalari”, “Aruz haqida” asarlarini o'qib o'rganish.
8. U.Normatovning “Qodiriy mo'jizasi” kitobini o'qib o'rganish.
9. I.G'afurovning “Mangu latofat” kitobini o'qib o'rganish.
10. Yo.Is'hoqovning “So'z san'ati so'zligi” kitobini o'qib o'rganish.
11. O.Sharafiddinovning “Dovondagi o'ylar” kitobini o'qib o'rganish.
12. “Sharq mumtoz poetikasi: manba va talqinlar” o'quv qo'llanmasini o'qib o'rganish.

“Adabiyot nazariyasi” qismi bo'yicha mustaqil ta'lim uchun quyidagi topshiriqlarni bajarish tavsiya etiladi:

1. Sharq adabiyotshunosligining o'ziga xos qirralari.
2. G'arb adabiy-nazariy tafakkuri tarixiga oid manbalarni o'qish.
3. Badiiylilik mezonlari.
4. Obrazli tafakkur tabiati.
5. Obraz, xarakter, tip: umumiylik va o'ziga xosliklar.
6. Ijtimoiy g'oya va badiiy g'oya o'rtasidagi umumiylik.

7. Ijodkor shaxsiyati va ijodiy individuallik masalasi. Aruz vazni, barmoq vazni: nazariy adabiyotlar.
 8. Adabiy jarayonda ijod va ijodkor muammosi.
 9. Badiiy ijod psixologiyasi.
 10. Badiiy ijod va irratsional tafakkur.
 11. Adabiyotda an'ana va novatorlik.
 12. Ijodiy metod va adabiy oqim masalasi.
 13. Postmodernizm va intertekstuallik.
- Izoh:** Tavsiya qilingan mazkur mavzulardan mustaqil ta'lim uchun uchun ajratilgan soatlar hajmiga mos holda foydalanish mumkin.

Dasturning axborot-uslubiy ta'minoti

Dasturdagi mavzularni o'tishda ta'limning zamonaviy metodlaridan keng foydalanish, o'quv jarayonini yangi pedagogik texnologiyalar asosida tashkil etish samarali natija beradi. Bu borada zamonaviy pedagogik texnologiyalarning “Muammoli ta'lim” texnologiyasining “Munozarali dars” metodidan foydalanish nazarda tutiladi.

Foydalaniladigan adabiyotlar ro'yxati

Asosiy adabiyotlar

1. Boboyev T. Adabiyotshunoslik asoslari. – T.: O'zbekiston, 2000.
2. Sulton I. Adabiyot nazariyasi. – T.: O'qituvchi, 2005.
3. Terry Egleton. Theory literature. – London, 2010.
4. Quronov D. Adabiyotshunoslikka kirish. – T.: Fan, 2007.

Qo'shimcha adabiyotlar

1. Islom Karimov. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
2. Islom Karimov. Adabiyotga e'tibor – ma'naviyatga, kelajakka e'tibor. – T.: O'zbekiston, 2009.
3. Islom Karimov. Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universitetini tashkil qilish haqidagi farmon. Xalq so'zi, 14-may.
4. Arastu. Poetika. Axloqi kabir. – T.: Yangi asr avlodi. 2004.

5. Boltaboyev H., Mahmudov M. Adabiy-estetik tafakkur tarixi. – T.: Mumtoz soʻz, 2013.
6. Isʻhoqov Yo. Soʻz sanʻati soʻzligi. – T.: Oʻzbekiston, 2014.
7. Joʻraqulov U. Nazariy poetika masalalari. – T.: Gʻ.Gʻulom, 2015.
8. Karimov B. Abdulla Qodiriy va hermenevtik tafakkur. – T.: Akademiya nashri. 2014.
9. Karimov B. Ruhiyat alifbosi. – T.: Gʻ.Gʻulom, 2016.
10. Normatov U. Ijod sehri. Alisher Navoiy nomidagi Oʻzbekiston milliy kutubxonasi nashriyoti, 2007.
11. Normatov U. Nafosat gurunglari. – T.: Muharrir, 2010.
12. Rasulov A. Tanqid, talqin, baholash. – T.: Fan, 2006.
13. Sharafiddinov O. Ijodni anglash baxti. – T.: Sharq, 2004.
14. Sharq mumtoz poetikasi: manba va talqinlar. – T.: Oʻzbekiston milliy ensiklopediyasi davlat ilmiy nashriyoti, 2008.
15. Sharafiddinov O. Ijodni anglash baxti. – T.: Sharq, 2004.
16. Ulugʻov A. Adabiyotshunoslikka kirish. – T.: Universitet, 2005.
17. Quronov D., Rahmonov B. Gʻarb adabiy-tanqidiy tafakkuri tarixi ocherklari. – T.: Fan, 2008.
18. “Oʻzbek adabiy tanqidi”. Antologiya. – T.: Turon-Iqbol, 2011.
19. Hojiahmedov A. Mumtoz badiiyat malohati. – T.: Sharq, 1999.
20. Хализев В.У Теория литературы. 4-е изд. – М.: Высшая школа, 2006.

Elektron manbalar

1. <http://www.literature.uz>
2. <http://www.ziyonet.uz>
3. <http://www.natlib.uz>
4. <http://www.ziyouz.com>
5. <http://www.turonlib.uz>